

„Dainavos žodžio“ priedas, remiamas Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo

JIŠ BOBULĖS MARGOSKRYNELĖS

PATARLĖS JIR PRIEŽODZIAI

Geras darbinyskas visur duonos ras.
Baltos duonos cinginyš nevalgo.
Pirkta duona neskalsi.
Ne badas, kol duonos įyra.
Duona už auksų brangesnė.
Duona ne per vėjus ataina.

MISLĖS

Ne ciek dangun žvaigždukių, kiek an žamės skylukių. (Rugiena)
Ne jiš vieno pečaus duonų valgo. (Žebrokas)
Kas dzidesnis už duonos gurniukų? (Riekutė)

PASJUOKIM

Sėda meras mašinon jir sako šoperu:
– Važuojam!
– Kur?
– Ne tavo raikalas kur, ale važuojam!

#

Priveina Jonulis prieg šopero jir klausia:

– Paveši tris?
– Kodėl tris, jūs gi dzviesa?
– O tu, kų mislini, nevažuosi su mumi?

#

Numirė bobulė Alžbieta ir cėsiai nuviaj dangun. Aniuolas parodė jai jos pakajų jir pasakė:

– Tuoj bus pietai.

Kap ataj čėsas, prasdarė dures jir kano tai koja jinstūmė sklenyčų kefyro jir bandukų.

Papietujus jišai Alžbieta paspacyravoc (pasivaikščioti). Aidama apžūrė padlagan duris. Jas prasdarus paragėj peklų. O ty visokiausiu gardziausiu valgių, nat bandų su daryciniu!

Ataj večaros čėsas. Vėl pasrodė per duris koja, sklenyča su kefyru ir banduki. Alžbieta priviajus prieg durų jas adarė jir paragėjus Dzievulį, paklausė:

– Dzievuli, kodėl man vis tų pač valgyč duodzi? Peklon visokio valgio įyra.

Dzievulis atsakė:

– Kap mislini, ar aš dėl tavj vienos valgj gamysiu?

Motulės rauda

Mano sūneliai, jūs sakalėliai,
Kam jūs palikot senų motulų?

Kam jūs atgulėt šalton žamelėn!
Savo jaunystėlės gražom dzienelem!

Ar jum pabodo tėvų nameliai,
Kad suviliojo šalci kapeliai?

Ar nusibodo rugelius kirscie,
Kad panorėjot jauni numircie?

Ar nusibodo pievų gėlalės,
Ar nepaciko sodziaus mergelės?

Ar jum nusbodo dainas dainuocie,
Kad jūs palikot mani raudocie?

Jum, sakalėliai, raikėj gyvencie,
O mani senų pirma užkascie.

Vytautas Lankininkas

Kuoj patraukli etninė dzūkų kultūra

Nuog seniausiu čėsu žmones jieškoj būdų, kap su savo draugės naru cinkamai atsiskyrc. Buvo čėesai, kap nebaščikų skandzino vandenin, degino an laužų, užkasinėj žamėn. Lietuviai naudojo du būdus. Tai buvo deginimas, o kap ataj krikščonybė, insigalėj pakasynos (laidotu-vės) žamėn.

Pagrabų (laidotuvių) paprocių aprašinėtojai porina, kad pagrabas – draugės dzidziulė sueiga. Jir pacys biedniausi žmones kvietė gimines, susiedus jir vaišino. Šitas paprocys jišlikis nuog senų senų čėsu, kadu žmones mislino ape nebaščiko dūšos vaišinimų. Dėl to pjovė ir gyvilius: kiaulį ar veršį. Etnologė A. Vyšniauskaitė 1965 m. būdama Alytun, dalyvavus pagraban, buvo pakviesta pietų. Ji ragėj, kap gaspadinė vienon torielkutėn jindėjo an stalo buvusiu visokių valgių jir pasakė: „Tegul jir nebaščikas pavalgis“.

Dzūkai porina, kad kas nemyli numirėlio, tas nedaro pakasynų jir storavinas graiciau jį pakavoc. Cik negerai, kap dar pastaiko per pagrabų gėrimai. Būna, kad žmogus nusgėris pamiršta, ko atajis, jir pradeda giedoc necinkamas giesmelas.

Dzūkų pagrabu paprocys jišlikis gyvas – tai šventų giesmių giedojimas. Šituoj paprociu viera (tikėjimas) labai sena. Prieš tai buvo kitas paprocys – raudojimas. Tai buvo nebaščiko apverkimas žodziais. Šitas paprocys buvo gajus ir XX a. pirmon pusėn.

Alytun gyvena senuolė, „Dzūkų pulkucio“ raudotoja Anelė Markevičienė, katros raudų klausės ne cik Alytaus miesto jir rajono žmones, ale jir Pasvalio, Utenos rajonų, Gdansko, Punsko lietuvių bendruomenės.

Šitais čėsais dzūkų pagrabuosa gali girdėc jir muzikų, katroj atstoja giedojimų jir raudojimų. Ale muzika turi būc parinkta jir pritaikyta pagrabu. Dzūki-

jon buvo paprocys numirėlius prausc, vyrus nuskusc, moterom supync plaukus, nebaščikų aprangc šventadzieniais rūbais jir guldzyc an jiš lantų padaryto paukščinimo. Žmones prausdami nebaščikų vierino, kad vanduoju nuplauna ne cik kūnų, ale jir dūšų, katroj smercies čėsu jišaina jiš žmogaus jir būna namuosa, pakol nepakavoja.

Senuoliai vierino, kad po smercies žmogaus laukia tokis pats gyvenimas, kap jir gyvam būnanc. Dėl to trūnon (karstan) dėjo jo naudotus daiktus, net jir valgi. Čėsu bėganc nustoj dėjį daiktus, o rankosa inspaudė šventų abrozėlių, rožančių jir nosinatį. Vierino, kad šiciej daiktai, nuvejus kitan svietan, bus raikalyngi. Galės poterus kalbėc, o apsverkis nosinaiti ašaras nusišluostis.

Rūbai turėj būc čysci jir gerai jišprosyci. Daugiausia rangė tamsiais jir šviesiais rūbais. Balci rūbai buvo cinkamiausi jauniem. Neciko aprangc tokiais rūbais, kokius nešojo paciu smagiausiu, veseliausiu čėsu.

Senais čėsais sodziuos darė grabus (karstus), o nebaščikų guldė an baltai užklotų lantų, po galvu dėjo vienų arba dzvi paduškėlas. Paskesniais čėsais nebaščikų guldė graban jir storavinos jį graiciau užkalc jir jišnešc, kad šituosa namuosa daugiau niekas nemirtų.

Dar vēlesniais čėsais nebaščikų guldė jiš rozo graban, galvu jin sienų, kojom – jin duris. Grabo galan an sienos kabino divonus, o an jų – šventų abrozų ar kryžų. Paskuciniu čėsu – patagrapijų, perciestų per vienų kampu juodu stangeli (kaspinu). Grabų apstacinėj kvietkais, degino žvakelas. Ugnis visais čėsais znočino šviesų, katroj nugali negerumus.

Ne cik senais čėsais, ale jir šitais atsisveikydamis su numirėliu, arcimi buciuoja jo rankas.

Ne visadu buvo šarvojimo

daiktas (patalpa). Kur jo nebuvo, nuog ulyčos pusės takų nubarstė aglių šakelėm. Tai buvo znokas, kad šiton pirkion yra numirėlis jir raikia užaic su juoj atsisveikyc. Šitas gražus pagrabu paprocys dzūkuose jišlikis nuog senų čėsu.

Nesenais čėsais, po vainos buvo naudoci gelažiniai vainikai. Tai nelabai gera mada buvo. Gerai, kad šitas paprocys nepriego ir nejišliko. O gerai, kad nūnai grįžo šcyri, gyvų žolynų vainikai, gyvų kvietkų bukietai. Dabar kitose šalyse užjausdami numirusio draugį (šeimą), neapkrauna kapo daugybi kvietkų jir vainikų, o aukoja jir paramia pinigais.

Vainikus aknsčiau jir šitais čėsais sustacinėjo jiš šonų paukščinimo, an katro stovi grabas, arba pasieniais. Jišnešanc nebaščikų, vainikai jir kvietkai jišnešami pirma grabo.

Grabas jišnešamas kojom jin duris. Gaug kur grabo nešėjus (o jų būna keturi ar šaši vyrai) rėdė abrusais arba placiom juostom.

Pagrabu aisenon visi aina cykiai. Cinkamiausias kavojimo čėsas – popietė. Seniau sodziaus kapinėsa nebaščikus kavojio saulai laidziancis. Tai znočino žmogaus gyvenimo saulėlydzį. Prieg kapo duobės grabų statė an žamės. Prieg jo stovėjo nebaščiko arcimiausi žmones.

Jik šų dzienu jišlikį apeigos, nulaidus grabų duobėn, berc an jo tris saujas žamės. Katalikų viera aiškina: „Žami buvai ir žamėn sugrįši“. Dabar žamės saujelė palydzima palinkėjimu nebaščiku: „Tegul bus langva tau dzūkiška žamelė“.

Nulaidus grabų duobėn ir jį užkasus, žmones nesiskyrsto tol, kol duobiakasiai sutvarko naujų kapų, sustato kvietkus jir vainikus.

Gražu, kadu vienas iš nebaščiko arcimų padėkavoja ataju-siem pagraban.